

Αφηγηματικές τεχνικές – Αφηγηματικοί τρόποι

❖ Αφηγηματικές τεχνικές είναι οι ακόλουθες:

1. Ο αφηγητής
2. Το είδος της αφήγησης (δηλαδή, οι αφηγηματικοί τρόποι)
3. Η οπτική γωνία
4. Η εστίαση
5. Ο χρόνος της αφήγησης
6. Ο ρυθμός της αφήγησης

❖ Αφηγηματικοί τρόποι είναι οι ακόλουθοι:

1. Αφήγηση (= διήγηση των γεγονότων από τον αφηγητή)
2. Διάλογος
3. Περιγραφή (= περιγραφή τοπίων, τόπων και προσώπων)
4. Σχόλια
5. Ελεύθερος Πλάγιος Λόγος
6. Εσωτερικός μονόλογος
7. Εγκιβωτισμένη Αφήγηση

Οι αφηγηματικοί τρόποι θα πρέπει να διακρίνονται από τους εκφραστικούς τρόπους. Όταν αναζητούμε τους εκφραστικούς τρόπους, αναζητούμε ουσιαστικά το πώς λέγεται κάτι, τα **σχήματα λόγου** δηλαδή που χρησιμοποιεί ο αφηγητής, και ό,τι άλλο σχετίζεται με την ιδιαιτερότητα της έκφρασής του.

Αφηγηματικές τεχνικές

Είδος αφηγητή ανάλογα με την οπτική γωνία

(μέσα από τα μάτια ποιου βλέπουμε τα γεγονότα):

Αφηγητής-Θεός: Είναι ο παντογνώστης αφηγητής που γνωρίζει και εποπτεύει τα πάντα, αλλά δεν συμμετέχει στη δράση, δεν είναι δηλαδή ένα από τα πρόσωπα της ιστορίας. Αφηγείται σε γ' πρόσωπο και γνωρίζει τις σκέψεις και τη δράση όλων των προσώπων του έργου.

Δραματοποιημένος αφηγητής / Αφηγητής-άνθρωπος: Ο αφηγητής αυτού του είδους έχει περιορισμένη γνώση των πραγμάτων, εφόσον γνωρίζει μόνο όσα μπορεί να γνωρίζει ένα από τα πρόσωπα της ιστορίας. Ο αφηγητής άνθρωπος συνήθως συμμετέχει στα γεγονότα που αφηγείται.

Είδος αφηγητή ανάλογα με τη συμμετοχή του στα γεγονότα

Ομοδιηγητικός αφηγητής: Ο αφηγητής αυτού του είδους αποτελεί ένα από τα πρόσωπα της ιστορίας. Μπορεί να είναι είτε ο πρωταγωνιστής της ιστορίας, ο βασικός, δηλαδή, ήρωας, είτε ένα από τα δευτερεύοντα πρόσωπα. Συνήθως αφηγείται τα γεγονότα σε α' ή γ' πρόσωπο. (Σε περίπτωση που ο αφηγητής αυτός είναι ο πρωταγωνιστής της ιστορίας, τότε χαρακτηρίζεται αυτοδιηγητικός).

Ετεροδιηγητικός αφηγητής: Ο αφηγητής αυτού του είδους αφηγείται μια ιστορία στην οποία δεν έχει καμία συμμετοχή. Αφηγείται συνήθως σε τρίτο πρόσωπο και συμπίπτει με τον «παντογνώστη αφηγητή».

Είδος αφηγητή ανάλογα με το αφηγηματικό επίπεδο στο οποίο ανήκει:

Εξωδιηγητικός αφηγητής: Εξωδιηγητικός ονομάζεται ο κύριος αφηγητής της ιστορίας -αφηγητής πρώτου βαθμού- ο οποίος είτε διηγείται μια ιστορία στην οποία δεν έχει συμμετοχή εξωδιηγητικός-ετεροδιηγητικός (π.χ. ο Όμηρος στην Ιλιάδα και την Οδύσσεια, ο Παπαδιαμάντης στη Φόνισσα), είτε τη δική του ιστορία εξωδιηγητικός-ομοδιηγητικός (π.χ. ο Γιώργης στο διήγημα «Το αμάρτημα της μητρός μου του Γ. Βιζυηνού»).

Ενδοδιηγητικός αφηγητής: Ενδοδιηγητικός ονομάζεται ο αφηγητής που αποτελεί πρόσωπο της κύριας ιστορίας και μέσα στο πλαίσιο αυτής διηγείται μια άλλη εγκιβωτισμένη ιστορία, και κατ' αυτό τον τρόπο γίνεται αφηγητής δεύτερου βαθμού. Η εγκιβωτισμένη αυτή ιστορία μπορεί να αφορά το ίδιο το πρόσωπο, οπότε να λειτουργεί ως ομοδιηγητικός αφηγητής (π.χ. η μητέρα που διηγείται πώς πλάκωσε το μωρό στο «Αμάρτημα της μητρός μου»), ή να αποτελεί μια ιστορία στην οποία δεν έχει καμία προσωπική συμμετοχή, οπότε να λειτουργεί ως ετεροδιηγητικός αφηγητής.

Οπτική γωνία

Η σκοπιά μέσα από την οποία αντιλαμβάνεται τα δρώμενα ο αφηγητής και η απόσταση που παίρνει από τα πρόσωπα και τα πράγματα ονομάζεται οπτική γωνία της αφήγησης. Η έννοια της οπτικής γωνίας αφορά το «ποιος βλέπει» την ιστορία, μέσα, δηλαδή, από τα μάτια ποιου προσώπου παρακολουθούμε τα γεγονότα. Η οπτική γωνία μπορεί να είναι:

Εσωτερική, όταν ο αφηγητής είναι ένα από τα πρόσωπα της ιστορίας ή

Εξωτερική, όταν ο αφηγητής δεν συμμετέχει στην υπόθεση της ιστορίας.

Η οπτική γωνία είναι πολύ σημαντική για την επιλογή και την ερμηνεία των γεγονότων που παρουσιάζονται. Για παράδειγμα αν η ιστορία δίνεται από την οπτική γωνία ενός μικρού παιδιού είναι εύλογο πως θα δίνεται έμφαση σε γεγονότα που μοιάζουν δευτερεύουσας σημασίας, τη στιγμή που θα παραλείπονται άλλα φαινομενικώς πιο ουσιώδη, αφού αυτά θα ξεπερνούν την αντιληπτική ικανότητα του μικρού παιδιού.

Εστίαση

Η εστίαση σχετίζεται με την απόσταση που παίρνει ο αφηγητής από τα πρόσωπα της αφήγησης.

Μηδενική εστίαση (αφήγηση χωρίς εστίαση): Ο αφηγητής είναι παντογνώστης και γνωρίζει περισσότερα από οποιοδήποτε πρόσωπο της ιστορίας. Ονομάζεται μηδενική, επειδή ο αφηγητής δεν εστιάζει σε κάτι συγκεκριμένο, αφού βλέπει τα πάντα ως εξωτερικός παρατηρητής. Σε μια τέτοια αφήγηση ο αναγνώστης έχει πρόσβαση σε κάθε πιθανή πληροφορία είτε αυτή αφορά τις σκέψεις των ηρώων είτε των γεγονότων και η αφήγηση γίνεται σε γ' πρόσωπο.

Εσωτερική εστίαση: Η θέαση της ιστορίας είναι περιορισμένη και ανήκει σε ένα από τα πρόσωπα του έργου. Σε αυτό το είδος εστίασης ο αφηγητής συμμετέχει στα συμβάντα της αφήγησης και γι' αυτό δεν γνωρίζει όλα τα γεγονότα. Η αφήγηση γίνεται σε α' ή γ' ρηματικό πρόσωπο.

Εξωτερική εστίαση: Σε αυτού του είδους την αφήγηση ο αφηγητής «λέει» λιγότερα από όσα πιθανώς γνωρίζει κάποιο από τα αφηγηματικά πρόσωπα, ο αφηγητής, δηλαδή, γνωρίζει λιγότερα από τα πρόσωπα της ιστορίας), ως εκ τούτου, οι ήρωες της ιστορίας δρουν χωρίς ο αναγνώστης να έχει πρόσβαση στις σκέψεις ή στις προθέσεις τους. Πρόκειται για ένα είδος αφήγησης που επιλέγεται σε αστυνομικά μυθιστορήματα και έργα μυστηρίου.

Χρόνος της ιστορίας – Χρόνος της αφήγησης

Σε κάθε λογοτεχνικό κείμενο υπάρχουν δύο μορφές χρόνου: ο χρόνος της ιστορίας, που συνιστά τον πραγματικό χρόνο στο πλαίσιο του οποίου εκτυλίχθηκαν τα γεγονότα της αφήγησης και αντιστοιχεί στην πραγματική τους διάρκεια, και ο χρόνος της αφήγησης που περιλαμβάνει τη διάρκεια που αποκτούν τα ίδια γεγονότα στο πλαίσιο της αφήγησης και τη σειρά με την οποία παρουσιάζονται.

Ο χρόνος ως προς τη σειρά παρουσίασης των γεγονότων:

Ευθύγραμμη αφήγηση: Τα γεγονότα παρουσιάζονται στην αφήγηση με τη σειρά που συνέβησαν (μερικές φορές αυτή η τεχνική καθιστά την αφήγηση μονότονη).

Αφήγηση με αναχρονίες: Η παρουσίαση των γεγονότων δεν ακολουθεί την πραγματική τους σειρά και στην αφήγηση παρατηρούνται αναλήψεις και προλήψεις.

→ *Ανάληψη* (ή αναδρομή): Ο αφηγητής διακόπτει την πορεία της αφήγησης και προχωρά σε αναδρομική αφήγηση γεγονότων του παρελθόντος (flashback).

→ *Πρόληψη*: Ο αφηγητής παραβιάζει τη χρονική σειρά και παρουσιάζει γεγονότα που θα γίνουν σε κάποιο μελλοντικό σημείο, προοικονομώντας κατ' αυτό τον τρόπο μεταγενέστερες εξελίξεις.

Ο χρόνος ως προς τη διάρκεια των γεγονότων

Στο πλαίσιο της αφήγησης πολλές φορές ο χρόνος της ιστορίας δεν ταυτίζεται με το χρόνο της αφήγησης.

1. Ο χρόνος της αφήγησης είναι μικρότερος από το χρόνο της ιστορίας.

Η συντόμευση του χρόνου της αφήγησης επιτυγχάνεται με τις ακόλουθες τεχνικές:

→ *Επιτάχυνση*: Ο χρόνος της αφήγησης διαρκεί λιγότερο από τον χρόνο της ιστορίας, γιατί ο αφηγητής παρουσιάζει με συντομία γεγονότα που έχουν μεγάλη διάρκεια.

→ *Παράλειψη*: Κάποια γεγονότα ο αφηγητής επιλέγει να μην τα αναφέρει καθόλου, διότι δεν σχετίζονται κατά τρόπο άμεσο με την ιστορία.

→ *Περίληψη*: Ο αφηγητής παρουσιάζει συνοπτικά κάποια τμήματα της ιστορίας.

→ *Έλλειψη ή αφηγηματικό κενό*: Ο αφηγητής επιλέγει να παραλείψει ένα μέρος της ιστορίας ή κάποια γεγονότα, που είτε εννοούνται εύκολα είτε δεν συμβάλλουν ιδιαίτερα στην πλοκή.

2. Ο χρόνος της αφήγησης είναι μεγαλύτερος από τον χρόνο της ιστορίας.

Οι τεχνικές που σχετίζονται με τη διεύρυνση του χρόνου της αφήγησης είναι οι ακόλουθες:

→ *Επιβράδυνση*: Ο αφηγητής επιβραδύνει την αφήγηση των γεγονότων είτε παρεμβάλλοντας στοιχεία περιγραφής ή σχόλια, είτε παρουσιάζοντας διεξοδικά τις σκέψεις και τις αντιδράσεις των προσώπων σε ό,τι αφορά ένα γεγονός που πιθανώς διήρκεσε ελάχιστες μόλις στιγμές. Ειδικότερα, στο πλαίσιο της αφήγησης ενδέχεται να έχουμε «παύση» ή «επιμήκυνση».

→ *Παύση* έχουμε όταν ο αφηγηματικός χρόνος συνεχίζεται, ενώ ο χρόνος της ιστορίας έχει διακοπεί πλήρως. Ο αφηγητής, δηλαδή, διακόπτει την εξέλιξη της ιστορίας και συνεχίζει την αφήγηση με

περιγραφές (τοπίων / προσώπων), με προσωπικές σκέψεις και σχόλια ή με παρεκβάσεις που δεν σχετίζονται με την εξέλιξη της ιστορίας (είναι η μέγιστη επιβράδυνση, όπου ο χρόνος «παγώνει»).

→ *Επιμήκυνση* έχουμε, όταν ο αφηγητής, χωρίς να έχει διακόψει την αφήγηση της ιστορίας, προχωρά ωστόσο στην αναλυτική παρουσίαση άλλων εσωτερικών κυρίως διαδικασιών που επεκτείνουν αρκετά το χρόνο της αφήγησης έναντι του χρόνου της ιστορίας.

→ *In medias res*: η λατινική αυτή φράση σημαίνει «στο μέσον των πραγμάτων», δηλαδή στη μέση της υπόθεσης και αποτελεί μια τεχνική της αφήγησης, σύμφωνα με την οποία το νήμα της ιστορίας δεν ξετυλίγεται από την αρχή, αλλά από το κρισιμότερο σημείο της πλοκής και έπειτα με αναδρομή παρουσιάζονται όσα προηγούνται αυτού του σημείου.

3. **Σκηνή**: Ο χρόνος της αφήγησης και ο χρόνος της ιστορίας εξισώνονται, όταν καταγράφεται ο διάλογος μεταξύ προσώπων ή ο εσωτερικός μονόλογος ενός ήρωα (ισοχρονία).

Ο χρόνος ως προς τη συγγνότητα παρουσίασης των γεγονότων

→ *Μοναδική αφήγηση/ παρουσίαση*: Στην αφήγηση παρουσιάζονται μία φορά γεγονότα της ιστορίας που συνέβησαν μία φορά.

→ *Θαμιστική αφήγηση*: Με τη χρήση κυρίως Παρατατικού ο αφηγητής παρουσιάζει μία φορά γεγονότα που γίνονταν κατ' επανάληψη στο παρελθόν.

→ *Επαναληπτική αφήγηση*: Γεγονότα που συνέβησαν μία φορά δίνονται αφηγηματικά περισσότερες φορές είτε από τον ίδιο αφηγητή είτε από διαφορετικά πρόσωπα της ιστορίας με διαφοροποιήσεις στην εστίαση.